

Furs de 1374

VERSIÓ DE TREBALL a dia 27-6-2016
i per tant **susceptible de modificacions**, de la transcripció
dels Furs promulgats a les Corts de dit any

Aquest document forma part del projecte general:

FURS DE VALÈNCIA (1238-1645)
Transcripció, traducció i estudi de tots els furs promulgats
per les Corts Valencianes al llarg de l'època foral

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT SOCIAL,
PARTICIPACIÓ I COOPERACIÓ
(Direcció General de Responsabilitat Social i Foment de l'Autogovern)

UNIVERSITAT JAUME I
FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES I ECONÒMIQUES
(Àrea d'Història del Dret)

VALÈNCIA - CASTELLÓ

2016

1374, juliol 6. València

Capítols de greuges del braç e ciutats e viles reys proveïts en les corts celebrades en l'any LXXIII en València

In Christi nomine, amen.

Pateat universis, quod cum in curiis generalibus, quas inclitus et magnificus dominus infans Johannes, serenissimi domini Regis Aragone primogenitus, ac in omnibus regnis et terris suis generalis locumtenens dux Gerunde et comes Cervarie, loco et nomine ipsius domini Regis et ob vigente necessitatem sue persone celebrabat in civitate Valencie incolis Regni eiusdem, fuissent inter alia oblata ipsi domino duci per brachium civitatum et villarum regalium Regni predicti, capitula inferius inserta; et idem dominus dux previa deliberacione in suo consilio habita, responsiones et provisiones fecisset dictis capitulis, prout in fine cuiuslibet ipsorum continetur; tandem die iovis sexta mensis julii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quarto, qua die prefatus dominus dux, curias licenciavit predictas, idem dominus dux voluit et mandavit, quod responsiones et provisiones quas fecerat ad dicta capitula valerent, et extunc haberentur pro factis, tenores vero dictorum capitulorum et responsionum, ac provisionum eisdem per dictum dominum ducem factarum, sunt ut inferius denotantur.

B. cancellarius.

A la gran senyoria e magnificència de vos molt alt senyor infant en Johan, primogènit del molt alt senyor rey d'Aragó, e de sos regnes e terres general governador, ara en les presents corts generals les quals per neccesitat urgent de la persona del dit senyor Rey en loch e en persona e ab special comissió d'aquell celebrats en la ciutat de València, als habitants del Regne de València, lo braç de ciutats e viles reys del dit Regne ensemps e cascuna universitat del dit braç, per si e per son interés segons deius serà declarat, oferen ab humil e deguda reverència los capítols de greuges, e altres deius escrits, supplican a la vostra excel·lència, que dege e li placia, los dits capítols e altres d'ací avant durant la celebració de les dites corts offeridors, benignament acceptar e aquells per sa mercè proveir, segons sa continència e són aquests:

B. canceller.

Que·ls allongaments e sobreseïments contra Furs e Privilegis fets e faedors sien revocats, imposant certa pena als impetrants

[1980]

[1] Jassia per molts e diverses Furs e privilegis, axí del senyor Rey com de sos predecessors, hoc encara per diverses provissions reals en Corts generals fetes per lo dit

senyor Rey ab son propri sacrament roborades, sia proveït e ordenat que allongaments ne sobreseïments en certs deutes, plets, e cases allí expressats, no puxen ésser atorgats o fets per lo senyor Rey o per altri, e si de fet eren atorgats que no sien observats.

Emperò moltes vegades e quasi tots diez, per importunitat dels impetrants e per favor, salva la reverència dessús dita, ixen de la cort del dit senyor Rey e de vós, Senyor, moltes e diverses letres e manaments a observar de fet los dits allongaments e sobreseïments desafurats; e açò per via indirecta en diverses e excogitades maneres, ço és, a vegades que en les dites letres e manaments són posades tan forts e greus penes e cominacions als jutges que, per paor d'aquelles són moguts a observació dels dits allongaments e sobreseïments jassia desafurats, a vegades hi és posada abdicació de jurisdicció als jutges axí ordinaris com delegats, a vegades hi són posades grans penes als advocats e procuradors impugnants aytals desafurats allongaments e sobreseïments.

E a vegades són fetes per lo senyor Rey, e per vós, Senyor, reservacions dels fets o plets o de la pronunciació o sentència sobre aquells donadora.

E a vegades hi són posades prohibicions penals als creditors o a la part demanadora, que no·s clam o no deman ne requira o proseguesca son dret e sa justícia contra lo deutor o reu.

E per abreujar, hi són trobades e posades moltes altres excogitades maneres, les quals coses e cascuna d'aquelles són de gran dampnatge e trencament de cor e perdiment de fe a les gents car, veents tals coses, e que furs, privilegis, ne provisions no·y valen, con confien d'alguna promissió ne de justícia, majorment car posat que a la final ne puxen obtenir revocació e justícia a allò obtenen e fan ab dolor e affany e ab grans dispenses, en tant que molts per aquestes raons lexen perdre lur dret, e daquèn justícia és perida.

E aytals coses, Senyor, no dejen ésser consentides com sens dubte sien del tot destrucció de justícia, sens la qual les gents no poden viure en concòrdia ne en dretura.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, a esquivar tan gran peccat proveir per aquesta manera que alguns allongaments o sobreseïments contra Furs, privilegis e provisions reals per lo senyor Rey o successors seus o per altri, no sien ne puxen ésser fets ne manats observar ne observats per les dites vies o altres directes o indirectes, vullàs a supplicació de part vullàs per propri moviment de·l atorgant, ne alcuna abdicació de jurisdicció, reservació del feyt o pleyt de pronunciació e sentència, apposició de penes, manament, prohibició, o altres semblants coses, a jutges o a part o a advocats o procuradors sobre açò fetes o faedores no vallen, ne alcuna pena puxa ésser comesa per no obeir o no observar aquells o aquelles, ans per lo contrari lo jutge si's vol ordinari si's vol delegat o altre observant aytals coses encórregua pena de dos-cents morabatins d'or per cascuna vegada que contrafarà.

E si procurador fiscal empararà, instarà, o procurarà tals sobreseïments, prohibicions, o altres semblants coses ésser observats o observades per manament del senyor Rey o en altra manera, que per cascuna vegada encórrega semblant pena.

E noresmenys, que la part impetrant o usant o alegrant-se d'aytals allongaments, sobreseïments, abdicacions, reservacions, prohibicions, o altres semblants coses, encórregua pena de la quarta part de la quantitat o valor del plet, de les quals penes e cascuna d'aquelles sia la meytat del fisch e l'altra meytat de la part de qui sia interés, tota vegada romanents los dits allongaments, sobreseïments, abdicacions, reservacions, prohibicions o altres semblants coses sens alcuna efficàcia o valor.

E si sobre algun allongament o sobreseïment serà dubte o contrast, si és contra Furs e privilegis, o no que aytal dubte o contrast sia determenat sumàriament e de paraula, e de continent la pena sia exigida e levada de la part e del jutge e del fiscal, e de béns propis de cascun d'ells, en son cas sí serà declarat lo dit sobreseïment o allongament ésser contra Furs e privilegis.

Plau al senyor Duch que si alguns allongaments o sobreseïments, reservacions, letres o altres provissions són o seeran fetes contra Furs e Privilegis del Regne, que aquells o aquelles no hajen valor alcuna ans los dits Furs e Privilegis romanguen en sa força e vigor.

E les penes en aquells Furs o Privilegis statuïdes o imposades sien dels contrafaents, levades e exigides e enseguides, e que per no observació de les dites letres o provisions emanades o emanadores contra Furs e Privilegis, los officials o jutges o parts als quals aquells serán endreçades no encórreguen ne sien encorreguts en alcunes penes en les dites letres o provisions contengudes e per aquelles a ells imposades, açò ajustat que en los casos en los quals no ha loch allongament ne sobreseïment no haja loch reservació; si emperò lo senyor Rey o son primogènit serán dins lo dit Regne, e volran conéixer d'alcun pleyt o feyt, puxen aquell as·sí reservar. B. cancellarius.

Que en la ciutat de Mallorques sien servats los privilegis e libertats de València, als ciutadans e altres de la contribució de aquella

[1981]

[2] Item, com los batles, leuders e o altres officials de la ciutat e regne de Mallorques recusen observar als mercaders ciutadans e veïns de la ciutat de València e dels lochs de la seua contribució, les cartes de franquea que han per tota la terra e senyoria del senyor rey, de tota leuda, peatge, pes, portatge, e altres vectigals; no contrastant que sobre açò per lo senyor rey sien stades fetes alcunes provisions e specials e spresses manaments als governador, batle, leuders e officials de la dita ciutat e regne de Mallorques; e açò sia gran dan e perjudici dels ciutadans e veïns de la dita ciutat de València e contribució d'aquella.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, manar per vostres letres sots certes e grans penes, als Governador, Batle, leuders, peatgers, e altres qualssevol officials de la ciutat e regne de Mallorques, que la dita franqueza tenguen e observen als mercaders ciutadans e veïns de la dita ciutat de València e dels lochs de la contribució d'aquella, segons forma de les provisions e manaments del senyor Rey.

Plau al senyor Duch que, exhibuïts los privilegis e provisions reals pretenses fer executòries bastants per conservació dels dits privilegis de franquea.

B., cancellarius.

Que sie servat lo fur antich de no pendre coloms

[1982]

[3] Item, com segons fur de València sia vedat expressament de trencar colomers e de pendre ad rets o ab laços, o en altra manera, ociure coloms en algun loch propi o

d'altri sots certa pena en lo dit fur contenguda; e d'alcun temps a ençà alcunes universitats del Regne, segons que-s diu, ab licencia e confirmació del senyor Rey, hajen fets stabliments en contrari del dit fur, la qual cosa salva la reverència que dessús, no val o no pot o deu ésser feta.

Per çò, com lo dit fur no pot ésser tolt sinó per contrari fur en Corts generals; per tal les ciutats de València e de Xàtiva, o los síndichs d'aquelles, o per aquelles de les quals és major interès, supliquen que sia mercè de vós, Senyor, revocar e haver per revocats qualssevol stabliments fets en contrari del dit fur, e qualssevol licències o confirmacions donades o fetes per lo senyor Rey o per vós, Senyor, a aytals establiments, e ordenar que d'ací avant aytals o semblants coses no sien o puxen ésser fetes.

Mana lo senyor Duch que lo dit fur sobre açò ordenat sie observat, e que tots establiments e ordenacions o manaments en contrari fets e faedors, sien haüts per nul·les e per revocats e cancel·lats.

B., cancellarius.

Que'l lochtinent de governador ultra lo riu de Uxó sia domiciliat en la vila de Castelló

[1983]

[4] Com per special privilegi atorgar per lo senyor Rey a la universitat de la vila de Castelló, e per sentència en contradictori juhí per part de la dita Universidad obtinguda e passada en cosa jutjada, lo llochtinent del portantveus de governador del riu d'Uxó a enllà haja e deja star assíduament e tenir son domicili e cort en la dita vila de Castelló; e lo noble mossèn Ramon Alamany de Cervelló, portantveus de governador en los regne de València, haja comanada de manament de vós, Senyor, la sua locatinència en la dita partida del regne, ço és del riu d'Uxó a enllà a n Guillem Miró, de casa de vós, Senyor, lo qual jatsia moltes vegades request no ha curat ne cura star assíduament ne tenir son domicili en la dita vila, axí com és tengut fer per los dits privilegi e sentència, ans contínuament segueix la cort de vós, Senyor, e fa regir lo dit ofici per subrogat o substituït seu, posan scusacions de malaltia en sa persona e altres; per les quals jassia salva reverència de la vostra senyoria, notòriament no veres ha obtingudes de vós, senyor, alcunes provisions e porrogacions del dit statge e domicili, en gran perjudí e greuge de la dita universitat. E les dites coses, salva la dita reverència, no dejen ésser sofertes, com sien spressament contra los dits privilegis e sentència.

Per tal, los síndichs e missatgers, en nom de la universitat de la dita vila de Castelló, supliquen humilment a vós, Senyor, que reduïn lo dit greuge a justícia, sia vostra mercè proveir e manar e fer fer ab acabament que'l dit llochtinent de present toa dilació o scusació remoguda, de fet mude son domicili e tanga sa habitació assíduament en la dita vila, en altra manera que de fet sia privat de la dita llochtinència, e que aquella sia acomanada a algun bon hom de la dita vila, com n'i haja de suficients o a altre sufficient persona que stiga e tengua aquí son domicili contínuament, segons forma dels dits privilegis e sentència.

Plau al senyor Duch que sien fetes les coses en lo dit capítols contingudes, segons que són supplicades.

B., cancellarius.

Que sia prohibit als oficials del senyor Rey que no impetren letres contra furs, ne usen de aquelles, ne facen inquisició ab aquelles

[1984]

[5] Item, com segons fur de València, rúbrica «De la cort», inquisicions no puxen ne dejen ésser fetes sinó en los cases en lo dit fur expressats, ne encara en aquells sens denunciació legítima precedent; e axí mateix, segons fur nou del senyor N'Amfòs, rúbrica «De coneixença e orde de fets fiscals», los justícies de cascuna ciutat e vila real del regne, stant lo senyor Rey absent d'aquell, hajen a conèixer de tots fets fiscals e contra forma del proxime dit fur sien stades fetes per lo senyor Rey e per vós, Senyor, moltes e diverses comissions; e los comissaris contra forma del primer fur e d'altres, hajen fetes moltes e diverses inquisicions e specialment en la vila d'Ademuç e terme d'aquella, contra singulars persones allí habitants qui daquen són stats vexats, calumpniats e damnificats, contra justícia e raó; e senyaladament en ço car los dits comissaris de fet inquirien en molts e diverses cases no contenguts, ans exceptats del dit fur.

E axí mateix que, sens denunciador, mas per si mateix a manera de impresa fehièn les dites inquisicions e ab gran terror, per la qual raó los singulars de la dita vila qui per lur simplicitat e ignorància no-s sabien defendre, com si en hòmens lauradors de simple condició se hagueren a rescatar als dits comissaris, de què la dita vila vench en punt de despoblació, majorment com sia en frontera.

Per tal lo síndich e missatge, en nom de la universitat e singulars de la dita vila, e encara lo dit braç de ciutat e viles, suppliquen humilment que sia mercè de vós, Senyor, revocar e haver per revocades totes e sengles comissions, axí per lo senyor Rey com per vós, Senyor, fetes contra forma o disposició de fur a qualssevol persones, e revocar e anul·lar tots e sengles prosehiments fets per vigor d'aquelles.

E noresmenys, proveir perpètualment e manar a tots e sengles comissaris del senyor Rey, o vostres, presents e sdevenidors, sots pena de M morabatins d'or de lurs propis béns pagadors, ço és la meytat al fisch e l'altra a la universitat o singulars de qui serà interès que, contra alcuna universitat o singulars d'aquella no usen d'alcuna comissió que sia feta ara o per avant, contra disposició de Furs e de Privilegis, ne aytanpoch per vigor de legítima comissió inquirien o facen alcuna inquisició contra alcuna universitat o singulars d'aquella, contra forma o disposició de Furs e de Privilegis.

E si contrafarà, que'l justícia o el batle de aquella universitat leven la dita pena dels béns de cascun contrafaent.

E noresmenys, puxen ab del·liberació, sens encorrimment d'alcuna pena, vedar e contrastar a aytals comissaris de no usar d'aytals comissions, e de no fer aytals prosehiments.

Respon lo senyor Duch que li plau, e mana que totes en qualssevol comissions, e tots e qualssevol prosehiments e enantaments fets per los dits comissaris, contra forma e ordinació de Furs e Privilegis sien casses e vans, e que si d'ací avant alcunes comissions seran fetes contra la dita forma e disposició de Furs o Privilegis a aquelles sien haüdes

per nul·les e no sien observades. E si alcun official per alcun prosehiment per ell fet contra Furs e Privilegis és encorregut en alguna pena, o ha agreujat alcú, sia nomenat al senyor Rey o al senyor Duch o lurs cancellers, si presents seran dins lo Regne, e en absència d'ells o de alcun d'ells al portantveus serà-hi feta justícia. Al qual portantveus sia manat que, en continent, faça justícia spegada en lo dit fet.

B., cancellarius.

Que·l compte dels set anys sia servat en levar lo morabatí

[1985]

[6] Item, com segons sprès privilegi de la concessió e ordinació del morabatí o monedatge, lo dit morabatí se deja collir e levar solament de set en set anys; e los col·lectors o deputedats per lo senyor Rey a la cullita del morabatí que de present se cull, hagen prevengut lo dit temps e·s sien cuytats de dos anys a la dita col·lecta, com no haja sinó cinch anys passats de la altra prop passada col·lecta a ençà.

E jassia per part de les universitats reals fos e sia stat dit e request als dits col·lectors que cessassen fer la dita col·lecta tro al compliment dels dits set anys; emperò aquells no ho fan volgut observar, ans de fet han cullit quasi tot lo dit morabatí, faen un compte del dit temps a lur propòsit, lo qual, salva la reverència que dessus, no és just ne verdader, car segons vera calculació de·l any complit d'una cullita de morabatins a avant, deuen ésser comptats sis anys complits, e en lo començament del setè any se deu començar de scriure per tot aquell any continuar e acabar la dita cullita, e axí seran set anys complits.

Per tal la dita ciutat de València, per interès dels lochs de la sua contribució e les ciutat de Xàtiva e viles reals del dit regne suppliquen humilment, que sia mercè de vós, Senyor, proveir e declarar a cautela lo compte dels anys de la dita col·lecta deure ésser tengut e observat per la forma damunt declarada, manant sots certa pena als col·lectors del morabatí, almenys esdevenidors, que·l dit compte de temps tenguen e observen, e segons aquell e no en altra manera facen les col·lectes del dit morabatí.

Plau al senyor Duch que sia servat lo compte segons que és acostumat de fer en set anys e no abans.

B., cancellarius.

Que·ls béns dels infels qui·s convertexen a la sancta fe crestiana, a aquelles no sien toltos ne levats

[1986]

[7] Item, com per special privilegi del senyor rey en Jacme l'antich, e per los altres successors seus reys confermat, sia proveït e atorgat que als jueus e serrahins qui·s volran convertir a la sancta ley crestiana no sien toltos alguns béns lurs; e quant tal cars se sdevé los officials reals no contrastant lo dit privilegi se prenguen e s'occupen los béns de tals converses; per tal sia mercè de vós, sSenyor, conferman lo dit privilegi manar sots certa pena a tots e sengles officials del senyor rey e vostres, presents e sdevenidors, que·l dit privilegi tinguen e observen segons sa continència e tenor.

Plau al senyor Duch que sia observat lo dit privilegi en favor de la fe cathòlica, e mana a tots e qualssevol oficials, present e sdevenidors, que lo dit privilegi tinguen e observen seons sa continència e tenor, e contra aquell venir no atempten per alcuna manera, sots encorrimen de pena de cent morabatins d'or per cascuna vegada que contra serà fet, pagadors e applicadors dels béns lurs propis ipso facto als cofrens del senyor Rey.

B., cancellarius.

Que sia observada una provisió feta en les corts de Sant Matheu, sobre les assadures e altres victualles

[1987]

[8] Semblantment, sia mercè de vós, Senyor, manar sots certes e grans penes al portantveus de general governador del regne de València e loctinents seus, e altres oficials del dit regne, que observen en totes coses e per tots una provisió a supplicació del dit braç, de ciutats e viles reals del dit regne, feta per lo senyor rey en les corts de Sanct Matheu, sobre alguns vectigals appellats 'mançuç, assadura' e per altres diverses noms, los quals alguns senyors de castells e lochs del dit regne leven e s'efforcen levar de fet contra dret e raó, segons que és contengut pus parlament en la dita provisió real, *datis in villa Sancti Mathei vicesima die februarii anno a Nativitate Domini M.CCC.LXX.*

Sie mostrada la dita provisió real e sie feta executòria.

B., cancellarius.

Que no sia fet engan contra la exacció dels peyters, e que d'aquell sia conegut sumàriament

[1988]

[9] Item, com a vegades alguns dels vehins del dit braç de ciutats e viles reals, per abcegar e tolre ço que deuen e són strets pagar en les peytes e contribucions reals e vehinals, facen fictament vendes e altres alienacions a persones generoses, de possessions e béns seents de realench, a fí que a mà de les dites persones generoses scusen les dites peytes e contribucions, jassia que ab veritat la cosa venuda e alienada no sia realment presa o posseïda per aquella persona generosa.

E si per ventura los jurats o regidors de la universitat, a foragitar tal ficció e frau a ells certa ea propter volran fer alcuna destreta per haver les dites peytes e contribucions, la persona aquella generosa, a instigació d'aquell vehí recorre a la cort de la Governació, la qual a instància del dit recorrent fa manaments penals als dits jurats o regidors de no proceir o enantar en aquell fet, e sosté plet ordinari d'aquesta raó.

E açò, Senyor, sia cosa de mal exemple a gran destorb dels afers del senyor Rey e de vós, Senyor, com los drets d'aquell e vostres fajen a pagar de les dites peytes.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, statuir e ordenar perpètualment que tota persona peytera que tal frau o ficció farà, perda per pena la possessió e bens seents en

què la dita frau o ficció serà feta, de la qual pena sia la meytat del fisch, e l'altra meytat d'aquella universitat de qui serà interès.

E noresmenys, sia vostra mercè manar sots certa pena al dit portantveus de governador e o loctinents seus, e altres oficials de qui-s pertanga, que tot plet o qüestió provinent per raó de tal frau o ficció determèn breumen, sumària, e de paraula, sola veritat de fet atesa.

Plau al senyor Duch.

B., cancellarius.

Que·ls censals dels beneficis e anniversaris que paguen sos càrrechs reals e vehinals, e si serà contrastat per la Sgléya que·l Governador ho defena

[1989]

[10] Item, com los censals e altres béns seents de beneficis e de persones e lochs ecclesiàstichs e religioses, instituïts o lexacts de o ab béns de realench, segons spressa disposició de fur, e segons spressa ordinació e voluntat dels instituïts, hajen ésser e sien lexats, e dejen romanir e romanguen ab sa càrrega real e vehinal, ne aquells dejen passar en senyoria de la Sgléya, o de clergues, o de religioses, mas romanir en senyoria de lech per mà del qual la Sgléya reeba sa pensió o sa renda.

E quant s'esdevé que·ls jurats o peyters d'alcuna universitat, per ço com la peyta no·ls és pagada, volen fer e fan execució en o d'aquells censals o béns, la Sgléya e·l senyor bisbe, o son official, proceexen a sentència de excomunicació e a entredit, per la constitució de Tarragona contra los dits jurats e peyters.

E açò, Senyor, sia fort prejudicial a la juredicció e drets vostres, majorment pus los dits censals e béns no passen ne passar poden en senyoria de la Sgléya, o dels clergues o dels religioses, segons és dit. Sia encara a gran dany de les dites universitats que per altra manera no poden haver les dites peytes.

E jassia per part d'alcunes universitats, en tal cas sia stat recorregut a la cort de la Governació del dit regne, absents d'aquell lo senyor Rey e vós, Senyor, que defenen baronilment la juredicció, drets e regalies reals e seglars, proveís degudament en tals afers per priment dels dits censals e béns, en altra manera com fer se pugués e puxa e deja segons provisions reals; emperò la dita cort no ho cura fer ab acabament, ans salva la reverència que dessús sí és haüda tèbeament.

Per tal, sia mercè de vós, senyor, proveir e manar sots certes e grans penes al portantveus de governador e loctinents seus, que en tal cas feta requesta al senyor bisbe o a son official, si aquells no revocaran de continent lur prosehiment, que·l dit Governador o son loctinent baronilment e rigorosa proceesquen en los dits afers, axí a ocupació dels dits censals e béns, com en altra manera, de guisa que la juredicció e drets reals e setglars sien e romanguen il·leses.

Plau al senyor Duch e mana al portantveus de governador o son loctinent, sots pena de la sua ira e indignació, que fortment e destreta defena e mantena la juredicció real en tot ço que·s pertanga a aquella sobre les coses en lo dit capítol contengudes, segons que per fur e raó e per remys ça enrere acostumats atrobarà ésser faedor; e mana que d'ací avant los sotsmesos del senyor Rey no sien agreujats en lur dret, contra fur e raó, ne les regalies del senyor Rey deperesquen en ço que li pertany sobre lo dit fet, e si

no serà imputat a culpa e a dan del dit portantveus e de son loctinent e dels béns lurs e de qualsevol d'aquells.

B., cancellarius.

**Capitula oblata in curia dicti domini ducis per tria brachia,
videlicet regale, ecclesiasticum et militare, cum responsionibus
seu provisionibus per dictum dominum primogenitum
et duces eisdem factis, ut inferius describuntur**

Que no puxa ésser feta inhibició de no traure moneda castellana o altra

[1990]

[11] Primerament, com lo senyor Rey, ab letra sua hagués manada e feta fer inhibició e ordinació que alcuna persona stranya o privada no gosàs ne presumís traure o fer traure del regne de València, deçà o dellà Sexona, alcuna moneda castellana feta en Castella, ne alcuna altra manera de billó, ne encara gosàs fondre o fer fondre o afinar la dita moneda o billó.

E que alcun corredor, sots virtut de sagrament per ell faedor en poder de son ordinari, no gosàs vendre o fer vendre de la dita moneda o billó sens sabuda voluntat e consentiment de certes persones a les quals solament fon dada licència de les dites coses.

E jassia en après lo senyor Rey, a supplicació de la dita ciutat de València, per ço com les dites inibició e ordinació eren spressament contra Furs e Privilegis, ab altra letra sua revocàs aquelles, emperò los dits braços dubtan-se que a importunitat de alguns lo dit senyor de fet no reduís o faès altra vegada les dites ordinació e inhibició; per tal sia mercè de vós, Senyor, que aquelles en les presents Corts generals sien per vós, Senyor, revocades, provehint que d'ací avant aquelles o semblants no sien o puxen ésser fetes e atorgades per lo senyor Rey, o per vós, Senyor, o per successors seus o vostres, e si de fet ho eren que no vallen ne sien obeïdes, sens encorrimment de alcuna pena.

Plau al senyor Duch que les coses en lo present capítol contengudes e supplicades, sien observades tro a les primeres Corts en lo dit regne celebradores, e que ladonchs hi sie provehit de justícia, e que per la present provisió no sia fet perjudici al senyor Rey ne al General del dit regne, ne als singulars d'aquell.

B., cancellarius.

Que moneda no sia batuda contra Furs e Privilegis

[1991]

[12] Item, com lo dit senyor Rey, en gran dan e perjudici de la cosa pública del dit Regne e dels habitants en aquell, e en lesió e derogació de privilegis e de provisions reals, faça o permeta fer e batre en la dita ciutat moneda d'or que no és de la ley del dit

regne; e jassia los habitants en aquell no sien ne puxen ésser astrets a pendre si no-s volen la dita moneda.

Emperò encara lo batiment d'aquella moneda torna en lur gran e importable dan e perjudici per dues raons: la primera car la dita moneda és de molt menys valor que comunament se met, e la segona car no és de la ley del Regne e, per consegüent, se bat contra expressa prohibició de privilegis.

Per çò suppliquen ut supra, que sia mercè de vós, Senyor, manar de fer cessar de tot en tot lo batiment e facció de la dita moneda, e proveir perpètualment que aquella o altra contra disposició de privilegis no sia batuda o feta en lo dit regne.

Respon lo senyor Duch que li plau que to ço que serà fet contra Furs e Privilegis statuïts sobre les dites coses en lo dit capítol contengudes sia haüt per cas e nul·le, e que d'aquí avant contra los dits Furs e Privilegis res no sie feyt.

B., cancellarius.

Que·ls moneders stiguen a conexença de·l ordinari tro a les primeres Corts

[1992]

[13] Item, com per lo senyor rey sia stat atorgat de fet privilegi als moneders qui baten monedes en la ciutat de València, que puixen haver oficials, los quals ells appellen alcaldes;¹ e a aquells per lo dit senyor sia feta e atorgada comissió e jurisdicció sobre totes e sengles qüestions, plets e affers, que sien entre los dits moneders, e qualsevol persones ajudants o servicials de les dites monederies, conijunctim vel divisim, de huna part, e qualsevol altres persones de part altra, axí en demanan com en defenèn, civilment o criminal. E açò sia expressament contra furs e privilegis, e en gran e apparent dan de la cosa pública de la dita ciutat e regne, segons que és stat vist e-s veu tots dies de fet, majorment car posat sens perjudici que alias los moneders poguessen e deguessen haver alcun privilegi, no ho deurién ne deuen haver aquests qui·s dien moneders, com no baten moneda de la ley de la dita ciutat ne de son regne. E per ço almenys, en sguart de la moneda del dit regne, no puxen ésser dits moneders.

Per ço, sia mercè de vós, senyor, revocar los dits privilegi, comissió e jurisdicció, provehín e atorgan perpetualment que d'ací avant aytals o semblants no puxen ésser fetes e atorgades. E si lo contrari era fet, que sia ipso iure et facto nul·le, cas e va, e que·ls dits alcaldes o altres qui·s diguen oficials dels dits moneders, usant de tal o semblant comissió o jurisdicció, encórreguen en pena de doscents morabatins d'or, per cascuna vegada partidors, la meytat al fisch real e l'altra meytat a la obra dels murs e valls de la ciutat dessus dita.

Plau al senyor duch que tot lo fet civil e criminal, tocant alcun moneder, agent o defenent, coneguen los ordinaris segons que per fur pertany a cascú; exceptat que de tota qüestió civil personal que sia entre moneder e moneder, hajen la conexença los alcaldes, e encara de tot fet que sia per la moneda o per l'offici de moneder, coneguen los dits alcaldes. Si, emperò, alcun moneder ere convengut per alcun crim davallant de la moneda, de la qual se degués seguir mort o mutilació de membre, principalment o

¹ *alcaldes* 'oficials dels batadors de moneda', el sentit modern d'aquest arabisme per 'batlle' no entra en la llengua fins al segle XVIII.

secundària, face lo procés lo justícia e alcaldes; e accorden la sentència, la prolació e execució de aquella, al justícia reservada. E aquesta provisió dur e sia observada tro a les primeres corts en lo dit regne celebradores. E que ladonchs hi sia provehit de justícia. E que per la present provisió no sia fet perjudici al senyor rey, ne a ses regalies, ne al general del dit regne, ne als singulars de aquell, ne axí matex als dits moneders ne a lurs privilegis.

B., cancellarius. [E.34.1]

Que'l Governador no's puxa entrametre de alguns pleyts a'l offici dels ordinaris pertanyents sinó en fadiga

[1993]

[14] Item, com segons Furs e Privilegis, e provisions reals, la cort de la Governació del regne de València no's puxa ne deja entrametre d'alguns pleyts o affers pertanyents a la jurisdicció dels ordinaris de la dita ciutat e viles e lochs del regne, sinó tantsolament en cas de fadiga atrobada en los dits ordinaris o en cas d'apel·lació, la qual emperò és prohibida per sprès fur ans de sentència diffinitiva.

E d'alcun temps a ençà la dita cort de la Governació, passant deguda manera de fet, s'efforç entrametre dels dits pleyts e affers ultra los cases dessús dits, e senyaladament en ço car en qualsevol part del plet e en altres affers de què no ha plet o procés ordinari, sens alcuna justa causa de fadiga o de apel·lació leguda a sola asserció, recorrimt o petició de la part, hoc encara a vegades per son voler inhibeix e manan sots grans penes a'l ordinari que no s'entrameta d'aquell plet o fet, ne procesca en aquell, ans li remeta les parts e los processos si n'í ha.

E moltes vegades los ordinaris, per dubte de les grans penes, obeequen a aytals manaments e inhibicions, de què's seguexen grans treballs e messions als pledejants, empatxament de justícia e grans dilacions a la determinació dels plets qui per aquesta raó són fets immortals; car per ocasió dels dits recorrimts qui dretament han semblança d'apel·lació és laguida la determinació dels dits plets, e és fet saltem indirecte contra lo dit fur, per lo qual segons és dit és vedat de apel·lar ans de sentència diffinitiva.

Per tal, a squivar tan evidents dans e desafuraments, sia mercè de vós, Senyor, proveir e ordenar perpatualment que si'l Governador o son loctinent s'entrametrà d'alguns plets o afers dels ordinaris, ultra los dos cases damunt declarats, ne encara en lo dit cas de pretesa fadiga, si donchs en qualque manera no serà cert a ell de la afirmada fadiga que tots e sengles manaments, inhibicions, e prosehimts d'aquell ipso iure et facto sien nul·les, casses e vans, ne·ls ordinaris sien tenguts observar tals manaments o inhibicions, ne per no observar aquells encórreguen alcunes penes.

E noresmenys, que la part recurrent no degudament a la dita cort, en tot cas e sens tota scusació, sie tenguda pagar a l'altra part totes les messions e dans que fets o sostenguts haurà per aquesta raó.

Plau al senyor Duch que'l portantveus de governador no's puxa entrametre dels affers o pleyts pertanyents als ordinaris en res que sia contra Furs o Privilegis. E si se'n entrametrà, que tot ço que contra Furs e Privilegis serà fet o enantat sie nul·le e cas. E si alcú, maliciosament o injusta recorrerà al dit portantveus, que aquell que açò farà, o

après que sia declarat per escrit o de paraula per lo dit portantveus lo dit recorrimt ésser maliciós o injust, sia tengut ipso facto pagar a la part de qui serà interès totes les messions en lo doble fetes per lo dit maliciós o injust recorrimt, feta taxació d'aquells per lo dit portantveus, e que d'allò sia feta execució contra lo dit maliciós o injust recorrent e béns seus per los ordinaris o jutges del pleyt, tot litigi e tota apel·lació remoguda.

B., cancellarius.

De les scriptures dels processos, ço és quants reglons deu haver en cascuna plana del procés

[1994]

[15] Item, com les scriptures de la cort de la Governació del dit regne en temps passat fosen taxades en gran salari, ço és dos sus e VIII diners per cascun full, e fos ordenat cert compliment de scriptura, ço és que fetes quatre cartes de un full de paper en cascuna plana de cascuna carta hagués XVIII reglons larchs e complits de letres covinentment, speses e primer, e axí-s seguí el temps de la dita taxacióe grans temps après.

E d'alcun temps a ençà los scrivans de la dita cort jatsia prenguen segons la dita taxació tot lur complit salari per scriptura de cascun full de paper, emperò han disminuït e diminuen la dita scriptura, axí faèn molt menor nombre dels dits XVIII reglons en la plana, com faèn los reglons pus breus e les letres pus grans e pus clares, entant que huy a penes s'i fa la meytat hoc encara lo terç de scriptura a deguda, segons que per processés antichs e novells pot ésser comprovat e vist a ull.

E açò, Senyor, sia gran peccat e importable dan de les gents, e jatsia que-n sia stat supplicat al senyor Rey, emperò no-y és stat proveït en res.

Per tal suppliquen los dits braços que sia mercè de vós, Senyor, provehir e manar que-lls dits scrivans e substituïts lurs hajebn e sien tenguts fer les dites scriptures complidament segons la forma ordenada e en temps passat acostumada, en manera que les gents hajen lur dret e contra justícia no-ls sia res pres o exigit. En altra manera que-lls dits scrivans per pena ho restituesquen cascuna vegada que contrafaran en doble, ço és la meytat a vós, Senyor, e l'altra meytat a la part de qui prés ho hauran o que almenys les dites scriptures sien novellament taxades a menor salari, segons la minoritat d'aquelles.

E noresmenys sien taxades alcunes scriptures d'altra forma o manera de la dita cort que no són en alguna taxació, de les quals los scrivans de la dita cort se pleuexen ultra tota raó. E que aytals novelles taxacions sien observades sots la dita pena. E que de les dites coses puxa ésser feta inquisició per mer ofici contra los dits scrivans e substituïts lurs.

Plau al senyor Duch que les ordinacions reals sobre açò fetes sien observades a la letra; en axí que en cascuna plana menor haja XVIII reglons, e en cascuna major XXVIII reglons, de covinent protenció e de covinent letra, a coneguda del portantveus de Governador o son loctinent. E si contra serà fet, que los scrivans sien encorreguts ipso facto en pena del doble de ço que-n hauran reebut o-n deurien reebre, comprès en

lo dit doble ço que hauran reebut. Del qual doble sia aplicada la meytat al senyor Rey e l'altra meytat a aquells de qui ho hauran reebut.

Quant a les scriptures les quals no són taxxades, mana lo senyor Duch a son canceller que appellades alcunes bones persones, juristes e notaris, tacxe aquelles segons que ben vist li serà.

B., cancellarius.

Com los scrivans de la Governació e de la Batlia són tenguts jurar, e en poder de quí deuen jurar

[1995]

[16] Item, jatsia los notaris de les corts del portantveus de Governador e del Batle General del dit Regne e lurs loctinents sien tenguts fer cascun any, lo dia de Nadal, lo sacrament contengut en lo fur nou del senyor Rey n'Amfòs, sots rúbrica «Dels scrivans e de les scriptures de les corts», lo capítol terç.

Emperò en alguns anys passats los dits notaris han cessat fer lo dit sacrament, és a saber, lo notari de la cort de la Governació per contrast dels dits Governador e Batle, affermant cascú que·l devia fer en son poder, com en lo dit fur nou no sia expressat en poder de quí facen lo dit sacrament. E lo dit notari de la cort de la Batlia, per ço com affermava que no havia acostumat fer.

E jassia per part dels jurats e síndich de la dita ciutat fos request e protestat d'aquesta raó al dit Batle, que faès jurar en son poder l'escrivà de la sua cort; axí mateix fos request de paraula e pregat al loctinent de portantveus de governador e al dit Batle que s'avinguessen en poder de qual d'ells juraria l'escrivà de la cort de la Governació, en manera que juràs. Emperò en un o als no fon res proveït.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, proveir e manar que·ls dits notaris e cascun d'ells facen e sien tenguts fer lo dit sacrament segons forma del dit fur, e que a cautela sia declarar en poder de qui farà aquell l'escrivà de la cort de la dita Governació.

Plau al senyor Duch que sien tenguts de jurar los dits scrivans segons forma dels furs sobre açò fets, açò declarat que·l scrivà de la cort del portantveus jur en poder del dit portantveus e l'escrivà del batle general en poder del dit batle.

B., cancellarius.

Que·ls comissaris de les usures no usen contra furs

[1996]

[17] Item, sia mercè de vós, Senyor, revocar e haver per revocada la comissió o comissions fetes per lo senyor Rey sobre o a les causes o fets usuraris, com aquella sia contra Furs e Privilegis, hoc encara los comissaris e lurs subdelegats hajen fets e fer no cessen molts e diverses prosehiments e enantaments contra spresses furs, privilegis e provisions reals, e en grans oppressions e dans de vostres devots sotsmeses, contra egualtat e justícia, salva la reverència que dessus e ab poch profit de la cort; e proveir que d'ací avant aytals o semblants comissions no sien ne puxen ésser fetes, en altra manera que no haien valor ans sien nul·les, casses e vanes.

Plau al senyor Duch, e mana de fet cessar los dits comissaris aytant com per auctoritat del senyor Rey ne sua proceesca, emperò aytant com lo senyor Duch sia request per la cort ecclesiàsticha de proceir e ajudar lo procés ecclesiàstich per la dita raó fet o fahedor.

Lo senyor Rey ne lo senyor Duch no poden fugir que no hajen aiunar lo braç ecclesiàstich com hi sien tenguts per justícia.

B., cancellarius.

Dels porters de la cort de la Governació, e que sien observades les provisions reals sobre açò fetes

[1997]

[18] Item, com per special privilegi fos e sia foragitat de la cort de la Governació del dit Regne lo porter qui en aquella era, com fos sumptuós e dampnós a les gents, e fos ordenat que les execucions e altres affers de la dita cort fossen fetes e fets ab saigs, e ara en la dita cort haja diverses porters e verguers qui són molt sumptuosos e dampnosos a les gents; per tal sia mercè de vós, Senyor, per major observació del dit privilegi, proveir e ordenar perpetualment que si d'ací avant per porters o verguers alguns manaments, execucions, o altres actes de la dita cort seran fets o fetes, que sien ipso iure et facto nul·les. E que alguns salaris de porters o verguers no sien ne puxen ésser comptats, tacxats o pagats en missions de o en la dita cort.

Plau al senyor Duch que les provisions reals sobre açò fetes en les Corts Generals de Monçó e de Sent Matheu sien observades a la letra.

B., cancellarius.

Que·ls fiscals o comissaris quant iran a algun loch per pendre algun, que·s hajen a presentar al senyor del dit loch o a son procurador

[1998]

[19] Item, si s'esdevindrà que sia dat a entendre als procuradors fiscals o que ells hajen presumpció que alguns christians o sarrahins del loch de cavaller, ciudad o altre qui no haja mer imperi,² hajen comès algun crim, los dits fiscals o altres de part de la cort, ab saig se'n van o trameten a aquell loch, o per lur pròpia auctoritat, sens que no·s presenten, ne ho intimen al senyor d'aquell loch o a official o procurador seu, prenen e se'n menen preses los pretenses crimosos, si atrobar poden aquells; de què se són seguits e·s seguexen diverses ladronicis, furts, roberies, del moble de aquelles cases per los dits fiscals, o per aquells qui ab ells són. E açò, senyor, sia gran peccat e despoblació de tals lochs, e gran dan dels senyors e habitants d'aquells.

Per tal, sia mercè de vós, senyor, provehir e ordenar que en tot cas on semblant presó haja loch, o fer se deja, los fiscals o aquells qui trameses hi seran per la cort, ans d'altre acte, se hajen a presentar al senyor d'aquell loch o a son official o procurador, e dir e anunciar a aquell, que són venguts per fer presó d'alcú o d'alguns en lo dit loch.

² *mer imperi* : facultat per a sentenciar i posar penes aflictives.

Per ço, que·l senyor o son official o procurador, puxa anar o trametre alcun ab ells ensemps, per esquivar ocasió e guardar que tals ladronicis o furts no sien fets. E si per altra manera, los fiscals o aquells qui trameses hi seran procehiran, que·n sien ben punits, e encara sien tenguts a restitució de tot dan qui per tal rahó en colpa lur serà dat o fet. E no-res-menys, sia mercè vostra provehir que·ls sarrahins no puixen ésser destrets en los lochs hon habitaran, de mostrar als fiscals ne altres persones, si portaran garceta³ o no, mas solament dins la ciutat, vila o loch al de realench on seran atrobats.

Mana lo senyor duch a tots e sengles officials que dejen esquivar e guardar-se de fer o cometre los excesses en lo dit capítol contenguts, e si alcú serà atrobat culpable en los dits crims o excesses, mana que aquells sien punits en restituhir lo doble de ço que hauran pres o furtat, e no-res-menys, que sien punits corporalment, segons ordinació de fur.

B., cancellarius. [E.35.1]

Que·ls fiscals no sien presents a les confessions dels delats o crimosos

[1999]

[20] Item, com los procuradors fiscals en los pleyts o affers fiscals sien e dejen ésser reputats axí com a part, e a vegades per scalfament de lur offici, prenants offici e veu de jutge e de scrivà del pleyt, se entrameten de ésser presents a la recepció de confessió de lur adversari en causa criminal, e a la recepció dels testimonis, hoc encara de fer alguns manaments o actes que solament pertanyen a offici de jutge, e açò sia cosa de mal exemple e de gran calúmpnia e vexació de les gents.

Per tal sia mercè de vós, Senyor, proveir e manar als procuradors fiscals presents e sdevenidors e a cascun d'ells, que de les coses dessús dites o d'alcuna d'aquelles no s'entrameten per alcuna manera, sots certa e gran pena pagadora de lurs propis béns e exhegidora per l'ordinari de la ciutat, vila o loch on habitaran e distribuïdora ço és la meytat a vós, Senyor, e l'altra meytat a la part de qui serà lo plet o de qui serà interès.

Mana lo senyor Duch a tots los procuradors fiscals que en alguns fets no facen alguns manaments o actes que solament pertanguen a·l offici del jutge, ne sien presents a la recepció dels testimonis ne a les confessions dels delats, exceptat en los crims de collera o plagi en los quals és acostumat entrevenir procurador fiscal per mils saber la veritat del fet.

B., cancellarius.

Que no puxen ésser sinó dos fiscals en la ciutat

[2000]

[21] Item, com segons spressa provisió de vós, Senyor, en la ciutat de València no deja haver sinó dos procuradors fiscals aptes e sufficients, a coneguda del batle general del dit regne, e aquells substituïts lurs qui ells elegiran ab voluntat del dit batle.

³ *garceta* : Distintiu segregador, consistent en un pentinat amb clenxa al mig.

E ara en la dita ciutat haja major nombre de procuradors fiscals, e per tot lo regne n'aja gran nombre, en tant que abusen del dit offici en derogació de furs e de privilegis, e en gran dan de la cosa pública del dit regne e sens profit de la cort.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, ratificar la dita provisió, proveir e ordenar perpètuament que en la ciutat de València haja solament dos procuradors fiscals aptes e sufficients elegidors per lo dit batle, los quals o los substituïdors per ells, de voluntat del dit batle general tantsolament e no altres, usen del dit offici. E si lo contrari serà fet, que no haja valor, ans tots prosehiments fahedors d'ací avant entrevinents procuradors fiscals o substituïts lurs que hi sien per altra manera posats, sien nul·les ipso iure et facto.

E que açò mateix sia fet, proveït e observat en cascuna de les ciutat de Xàtiva e viles reals del dit regne, de un procurador fiscal e de un substituït tantsolament.

Plau al senyor duch que en la ciutat de València haja dos fiscals ultra lo batle general, extraordinament, e en la ciutat de Xàtiva dos e un en cascadun de les viles reals tantsolament, los quals en cas de necessitat o de just impediment puxen fer substituïts.

B., cancellarius.

Querela improvisa de alguns singulars de la paga dels drets, los quals han en les salines

[2001]

[22] Item, com als alguns singulars dels dits braços, ço és mossèn Ramon Castellà, mossèn Rui Sanxeç de Calatayu, micer Jacme Joffrè, en Francesch de Luna, e la dona muller ça enrere de mossèn Guerau Çafont, defunct, e altres, haguessen e hajen certes quantitats de censals o rendals sobre les salines de la Albufera de València, les quals són de la senyora Reyna.

E les pensions dels dits censals de·l any M CCC sexanta los fossen e sien cessades pagar, no contrastant que ho hajen demanat com jamés no·n hajen trobat qui·ls n'aja feta justícia; e no sia alcuna raó –salva la reverència dessus dita– que les dites pensions no·ls sien o no·ls dejen ésser pagades.

Per tal sia mercè de vós, Senyor, proveir e manar que les dites pensions de·l any dessus declarat sien als dessus dits e a cascun d'ells pagades. E que per aquel les manets e façats fer execució en l'arrendament o tribut de les dites salines.

Respon lo senyor Duch que les coses contengudes en lo dit capítol no toquen greuge de Cort, ans és fet de singulars als quals serà feta justícia de les dites coses si la demanaran, segons que fer deuen.

B., cancellarius.

Que les comissions a enquerir contra les imposicions sien revocades

[2002]

[23] Item, que sia mercè de vós, senyor, revocar e haver per revocades totes e sengles comissions per lo senyor rey, o per vós, senyor, fetes a qualsevol persones a inquirir contra les universitats de ciutats, viles, e lochs de cascun dels dits braços o

jurats o regidors d'aquelles, de gran temps passat a ençà, per rahó de les imposicions, com les dites commissions sien contra furs e privilegis, e senyaladament contra certs y specials capítols de les corts de Monçó, e contra diverses remissions generals fetes per lo senyor rey en corts generals, e en altra manera a les dites universitats e singulars d'aquelles, majorment com los dits commissaris, ab la reverència que dessus parlant, hajen fets e facen moltes e diverses oppressions, vexacions e procehiments, contra tota rahó, a fi de fer rescatar, axí com han fet les dites universitats, o la major partida d'aquelles, segons que s pot rahonar e adverar.

Mana lo senyor duch, que los furs, remissions e provissions reals sobre açò fetes e fetes, sien observades e observats segons sa continència e tenor.

B., cancellarius. [E.1.18]

Que notari o scrivà de la Governació no sia tramès ab saig o porter per fer execució

[2003]

[24] Item, jatsia per lo primer dels capítols proveïts per lo senyor Rey en les Corts de Sent Matheu, a supplicació de tots los braços, fos e sia proveït e ordenat que les primeres execucions de la cort de la Governació del dit regne fossen fetes per un saig o per dos tant solament, si donchs la cosa no era tal o no y era feta resistència que més n'i hagués ops.

Emperò la dita provisió no tantsolament no és stada observada, ans ço que és pijor, és après d'aquella e de poch temps a ençà han mesa una novella pràctica en la cort, ço és que l scrivà de la dita cort va o tramet son substituït ab los saigs a les dites primeres e altres execucions de la dita cort, ço que jamés no fo acostumat ne hi és ops, car fort tard o no jamés alguna de les dites execucions ve a acabament, car pus lo saig és tramès per fer penyores comunament, lo senyor o los officials o jurats del loch, per stalviar dan e messions donen recapte de la moneda al saig, sens que no li cal fer algunes penyores, o almenys sens traure alguna penyora del loch, per manera que l dit notari no hi fa algun profit sinó gran messió, la qual cosa torna en gran e importable dan de les gents, car s'esdevé a vegades que tant o més munten les messions com lo deute.

Per tal, a tolre tant dampnatge, sia mercè de vós, Senyor, conferman la dita provisió enadir e expressar a cautela que algun notari o scrivà de o per la dita cort no vaja ne sia tramès ab lo dit saig o saigs per les dites execucions, en altra manera que l dit notari o scrivà no haja algun salari, ans cascuna vegada que contra farà encórrega en pena de X morabatins d'or pagadors, ço és la meytat a vós, Senyor, e l'altra meytat a la part contra qui serà demanada la dita execució.

Mas si per aventura, per negligència, tarda, o contradicció d'aquell contra lo qual serà tramès saig o saigs per fer penyores, necessàriament se hauran a fer e traure penyores, en tal cas puxa ésser feta scripció o inventari d'aquelles per mà de un notari públich d'aquell loch o del pus prest loch d'aquella partida per stalviar messions, hoc encara en aquell cas si la arduïtat o qualitat del fet ho requerrà, puxa ésser fet per lo notari de la dita cort o substituït seu, de exprès manament del governador o de son loctinent, ab consell de son assessor, e no en altre cas ne en altra manera.

Play al senyor Duch que per la dita raó notari o scrivà no·y vaje, si donchs la qualitat del fet no·u requeria, e ladonchs que·y vaje per special manament del portantveus de governador o de son loctinent, e de son assessor, e si lo dit notari o scrivà hi anave sens exprès manament dels damunt dits, que no haja salari algun ne messions.,

B., cancellarius.

Que subdelegats del governador no prenguen salari per alguns viatges que facen

[2004]

[25] Item, com per diverses privilegis e ordinacions penals lo portantveus de governador del dit regne o loctinents seus en algun cas o per alguna raó que vagen defora per affers de lur offici, no hajen ne haver dejen algun salari, provisió o despeses, sinó tantsolament en cas que vagen per departiment de térmens, en lo qual cas e no en altre han cert e tacxat salari.

E moltes vegades en los dits casos prohibits, sabents que no deuen haver lo dit salari hi trameten en loch lur notari e altres persones que no són de stament, los quals appellen delegats lurs e aquells facen pagar salaris per les parts per raó d'aquelles anades o viatges, afferman que ho poden fer com los dits privilegis parlen del governador e de sos loctinents solament.

E açò parlant ab reverència que dessús, no sia als sinó equivocar les persones e officis per defraudar los dits privilegis, com sien tots uns e hi haja una matexa raó.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, declarar a cautela, que vulles ue sien loctinents o delegats del portantveus de Governador, o per altre nom appellats sien enteses e compreses en la prohibició de salaris ordenada per los dits privilegis e sots les penes en aquells contengudes.

E que açò mateix sia entès e servat en los assessors e scrivà de la cort de la dita Governació, los quals segons los dits privilegis són en semblant prohibició.

Respon lo senyor Duch que li plau que en los casos en los quals és proveït per fur o privilegis que·l portantveus de governador o altres en lo dit fur contenguts no deuen pendre salari, que delegats ne subdelegats o substituïts per ells e en loch d'ells, semblantment no puxen pendre salari en los dits cases.

B., cancellarius.

Que la conexença del crim de collera e de tots los del regne pertany al Governador

[2005]

[26] Item, com la cort de la governació del dit regne s'esforç de haver jurisdicció e conexença per rahó de crim de collera,⁴ en e sobre los hòmens axí chrestians com sarrahins, habitants en les viles e lochs d'església e de richs hòmens, cavallers, ciutadans

⁴ *crim de collera*. Vegeu *supra*, nota a [E. 7. 2].

e altres, los quals han e hajen en aquelles viles o lochs lur mer e mixt imperi,⁵ e tota jurisdicció civil e criminal. E açò, salva la reverència que dessús, fer no·s deja per justícia, com no sia als sinó tolre lur dret e jurisdicció als sobredits havents los dits lochs, ne ço que la dita cort s'esforça sia o puixa ésser mostrat o fondat per algun dret, fur o privilegi.

Per tal, sia mercè de vós, senyor, declarar a cautela la jurisdicció e conexença del dit crim ésser e pertànyer de e als senyors de les dites viles e lochs havents en aquells mer e mixt imperi, e tota jurisdicció civil e criminal, e a cascun d'aquells en son loch, e no a la dita cort de la governació o a altri, manat al portantveus de governador o loctinents seus, qui són o per temps seran, e a qualsevol altres officials e commissaris del senyor rey e vostres, presents e sdevenidors, sots certa e gran pena, que les coses en lo present capítol contengudes tenguen e observen e contra aquelles no facen o vinguen per alcuna manera.

Respon lo senyor duch que la conexença del dit crim se pertany al senyor rey, per regalia sua, e no a altre; e de açò lo dit senyor rey és en notòria possessió, perquè la cosa en lo dit capítol supplicada appar no ésser justa.

B., cancellarius. [E.37.1]

Que alcun no sia admès a denunciar alcun tro que haja donada fermança en poder del Batle General

[2006]

[27] Item, com segons fur nou del senyor rey n'Amfòs, algunes demandes fiscals civils o criminals, encara que sien justes no dejen ésser proposades contra alcun, tro a tant que·l denunciador o notificador haja dada fermança en poder del batle de pagar les messions del plet, si no·s provara ço que serà stat denunciat o notificat.

E moltes vegades los advocats e procuradors fiscals, e encara los jutges ordinaris e delegats no curen servir lo dit fur, donan diverses interpretacions e opinions a aquell, ço que és vedat per altre fur, ans tots los furs són e deuen ésser entesos a la letra.

Per tal, sia mercè de vós, Senyor, confermant lo dit fur, proveir e manar axí a tots e sengles jutges ordinaris e delegats, com als advocats, procuradors fiscals presents e sdevenidors, e a cascun d'ells, que·l dit fur a la letra tenguen e observen, e contra aquell no facen o venguen per alguna manera, sots certa e gran pena, pagadora lo terç al senyor Rey, l'atre terç al comú de la ciutat, vila o loch on açò serà feit, e lo romanent terç a la part de qui serà interès.

E noresmenys sia mercè de vós, Senyor, provehir e ordenar per pètualment que si algun prosehiment contra forma del dit fur serà fet, que sia ipso iure et facto nul·le, cas, e va.

Plau al senyor Duch que lo dit fur sie observat.

B., cancellarius.

⁵ *mer e mixt imperi*: doble potestat d'execució de penes greus i d'execució coactiva de les resolucions de la jurisdicció civil.